

De ez a nevelés nem jelent közvetlen előkészülést specifikus pályákra, hanem jelenti különféle munkáknak bevitelét az iskolába.

Dewey elveti azt az iskolai tudást, mely nem illeszkedik bele szervesen a tanuló saját eleven tapasztalatába. Valamely ismeret akkor értékes, ha segít eligazodni az életben, ha fogékonyabbá teszi az élet értékei iránt, ha hozzájárul a jelen feladatainak megoldásához és a jövő kifermálásához, ha vonatkozásba hozható a társadalom elméleti és gyakorlati érdekeivel.

A továbbiakban rendkívül érdekes, amit az iskolába bevitt különböző munkák, továbbá az egyes tantárgyak értékeléséről mond. Dr. Szemere ismertetésének minden egyes mondata sok gondolatot ébresztő és valóban értékes tanulmányul szolgál.

A könyv második részében Szemere egyes fejezeteket fordított Deweynek a címben jelzett munkájából. Igen tanulságos ezek olvasása is. Dewey a maga szemszögéből nézve mondja el véleményét a különféle nevelési elméletek célkitűzéseiről, melyek ellentétben állanak az ő felfogásával. Ilyen elmélet pl. az, hogy a nevelés a felnőtt kor kötelességeire és kiváltságaira való előkészítés. Dewey szerint elkészülni valamire, amiről nem tudja az ember, hogy micsoda, annyi, mint elvetni a meglévő serkentő erőt és a határozatlan lehetőségben keresni ilyet. Szembeszáll azzal a felfogással is, mely a nevelés célját bizonyos lappangó erők kifejtésében látja. De élesen bírálja a Herbart nevéhez fűződő elméletet is. Sok gondolatot ébreszt a módszerről szóló fejezet is.

A munkaiskola minden barátja élvezettel olvashatja Szemere könyvét, azért melegen ajánljuk a magyar pedagógiai irodalomban hézagpótló könyvet olvasóink szives figyelmébe.

(Szenes Adolf.)

Két új magyar irodalomtörténet. *Farkas Gyula:* A magyar irodalom története. Budapest. 1934. Káldor. *Szerb Antal:* A magyar irodalom története. I—II. Kolozsvár. 1934. Erdélyi Szépművészeti Céh.

Rövid pár hónap alatt két, tudományos módszerrel megírt, a szaktudós igényeit is legteljesebb módon kielégítő irodalomtörténeti kézikönyv került a magyar könyvpiacra. Már maga az a tény, igen öröndetes, hogy egymásután, szinte versenyezve két kiadóvállalat akadt, amely az olvasótól is néhez szellemi munkát követelő, első pillanatra sem szórakoztatást ígérő könyveket kiadta, de még öröndetesebb, hogy azok a viták, amelyek mind a két könyv megjelenését nemcsak a tudományos lapokban, hanem a napi bajtóban is követték, a közönség szélesebb rétegeinek érdeklődését látszanak mutatni. A magyar irodalom, mint valamikor Kazinczy és társainak idejében, legalább néhány hétre ismét közüggé vált, a két jeles szerző nevét — kiket irodalomtörténetírásunk ismerői már előző munkáik alapján is az elsők között tudtak — azok is megjegyzték, kik eddig csak a könnyű regények iránt érdeklődtek. A friss és a közönség számára teljesen új szemlélet, amely mindkét könyvön következetesen végigvonul, tanáraink között is heves, pro és contra vitáknak lett szülőanyja, ami természetes, hiszen eredményeik gyökeresen megváltoztatják irodalmunk egyes jelenségeiről vallott, tanult és tanított felfogásokat. Alig lehet kétséges, hogy e két könyv eredményei (amelyek jórésze már egy több mint évtizedes *multra* vissza-

tekintő csoport, a *Minerva Társaság* munkájának egyéni, mind a két szerzőnél más és más szintézise) lassan irodalmi tanításunkba is bevonulnak. Jelentőségükben, ha arányaikban nem is, a Hóman- és Szekfü-féle történeti munkáknak irodalomtörténeti megfelelői, sőt sok helyen, (különösen Farkas Gyula) ezeknek hatását is mutatják. Bár a polgári iskola jelenlegi tanterve az irodalomtörténeti jellegű tanulmányoknak csak igen szűk keretet engedélyez, úgy érezzük, hogy még e kimondottan didaktikai jellegű folyóirat hasábjain sem végzünk fölösleges munkát, ha az említett két könyvvel kissé részletesebben foglalkozunk. Különösen azért nem, mert az a szemlélet, amelyet képviselnek, a történettannal kapcsolatban polgári iskolai tanárságunkat is izgatja, az pedig mindenkép kívánatos, hogy e két rokontárgy lehetőleg egységes elvek alapján taníttassék. Nincs elég szavunk annak a káros hatásnak elemzésére, melyet még gyakran előidézik az a körülmény, hogy mai szempontú történettanítás mellett az irodalom tanítása (a történeti példákra való hivatkozásban is), régibb szempontok szerint történik. Kívánatos lenne, ha e folyóirat hasábjain a történettanítás kérdései mellett a mai szempontú irodalomtanítás kérdése is napirenden tartatnék, annál is inkább, mert véleményünk szerint a polgári iskolai anyanyelvi oktatásnak ez a legnehezebb területe. A szóban lévő könyvek (különben távolról sem iskolai használatra készültek) talán többeket gondolkozásra indítanak majd s a gyakorlati pedagógusok ezen az úton bizonyára ráatalálnak azokra a szempontokra, melyek a tanítás ügyét előbbre vihetik.

Mindkét könyv az irodalomtörténetírásban ma uralkodó, de nálunk még teljesen diadalra nem jutott módszer, az u.n. szellemtörténeti módszer jegyében íródott. Hozzánk csak a világháború után jutott el ez a német eredetű áramlat. Az előző, általában pozitivistának nevezett korszak tudósait elsősorban a megfogható, egyértelműen feljegyezhető adatok, (az író születésének, halálának, műveinek megjelenési éve, köteteinek száma, versmérték, tárgyi forrás kimutatása stb.) általában nem a lényegtulajdonságok érdeklik. Az irodalomtanításban is találkozunk a pozitívizmushoz kapcsolható jelenségekkel, gyakran még az a tévedés is előfordul, hogy lírai versek tartalmát mondatják el vagy íratják le és nem magát a művet, hanem a mű megértése szempontjából legtöbbször nem is túlságosan fontos életrajzi és hasonló adatokat, jobb esetben némi, a tanár által sem mindig átértzett esztétikai méltatást. A szellemtörténeti módszer a pozitívizmussal szemben viszont nem az adatok összegyűjtésében látja feladatát, hanem, mint nevében is benne van, elsősorban azokat az eszméket, izlésáramlatokat keresi, melyeket az irodalom visszatükröz. Az új irány az iskolai irodalomtanításra még alig nyomta rá bélyegét, de az az egy-két cikk, amit a kérdésről eddig olvastunk, arra látszik mutatni, hogy a szellemtörténeti módszer felvetése didaktikai szempontból is termékeny lehet. Az óvatosság, ami a probléma kezelését legtöbb pedagógus részéről jellemzi, nem indokolatlan, főleg azért, mert a szellemtörténet névvel összefoglalható irányok közt is több egymással gyakran ellentétes célkitűzést találunk, heves elvi vitákat, de legalább is többirányú, az iskolai oktatás szempontjából nem mindig összeegyeztethető érdeklődést. Ha az említett két munkát a pedagógus szemével olvassuk, mindez gyakran jut eszünkbe.

Farkas Gyula, aki mint ismeretes, a berlini egyetemen a magyar irodalom professzora, Horváth János mellett egyik legjelesebb képviselője annak a felfogásnak, mely irodalmunk fejlődését önelvű, magyar szempontból vizsgálja. Farkas Gyula, nem utolsó sorban ép Horváth János termékeny hatására, a régi, de még ma is kísértő módszerrel szemben, az irodalom történetét nem mint lazán összefüggő író-portrék sorozatát fogja fel, az író és a mű mint individuum nem is érdekli. Az irodalom számára a mindenkori irodalmi tudattal azonos: az írócsoportok, a közönség, kiadó, folyóiratok stb. irodalomalkító szerepét vizsgálja. Míg a régebbi irodalomtörténészek ezeket az utóbbi, valóban igen fontos összetevőket elhanyagolták s az írói egyéniséget a szintézis rovására is kidomborították, Farkas Gyula módszere következetesen keresztül vitt szintézist tud adni, bár az író és a mű egyéniségének rovására. Semmi értelmét nem látjuk annak, hogy e helyen felfogásának helyességéről vagy helytelenségéről elmélkedjünk, kétségtelen, hogy ez a felfogás már Farkas Gyula eddigi részlettanulmányaiában is (Magyar romantika, Fialat Magyarország kora) igen gazdagította irodalomtudományunkat, különösen a táj, a nemzedék, a felekezeti szempontjának érdekes, sokszor teljesen egyéni felvetésével és egyes korokat, mint például az eddig oly sötét színűre festett XVIII. századot, vagy a korai romantikát, új megvilágításba helyezett. Kár, hogy a legújabb irodalomról szóló összefoglalásában a felekezet szempontját kissé egyoldalúan alkalmazza, különösen az asszimilált írőkkel kapcsolatban nem elég következetes. Többen utaltak már rá, de nem árt, ha itt is rámutatunk arra, hogy a könyvnek esztetikai szempontjai nincsenek, a szerzőt csak az érdekli, ami az irodalom életére jellemző. De értékét és érdekességét tulajdonképpen ez a hiányosság adja meg (tulajdonképpen csak akkor nevezhetjük hiányosságnak, ha felfogását nem fogadjuk el), a könyv nélkülözhetetlen segédkönyv még azoknak is, akik magukhoz az írókhoz akarnak közeledni. Ha a szóba nem unalmas adathalmazt éreznénk bele, nyugodtan azt írhatnánk: szótár, mely közelebb visz a műhöz azáltal, hogy az egyes korok irodalmának elsősorban szociológiai szempontból vizsgált mozgató erőit mutatja be, azokat az erőket, amelyek ismerete nélkül az egyes írók, művek megértése is nehezen képzelhető el. A könyv különben, talán ép azért, mert az adatok gazdag ismeretén épül fel, minden unalmas adathalmaztól mentes, élénk stílusával szerencsésen eltalálta azt a formát, mely bár szakszerűségéből semmit sem áldoz fel, a művelt közönség szélesebb rétegeihez is szól. A polgári iskolai tanításban, különösen a mai szűkreszabott keretek mellett közvetlen felhasználására természetesen nincs mód, de a lelkiismeretes tanárnak igen nagy szüksége lehet rá, hogy közelebb jusson irodalmunk remekműveihez. Ha a tanításban csak egy új jelző, vagy egy, az eddigieknél élénkebb hasonlat mutatja meg a könyv hatását, az is eredmény, hiszen jól tudjuk, sokszor csak ezen fordul meg, hogy tanítványaink érdeklődéssel fordulnak-e az író felé, vagy sem.

Míg Farkas Gyula irodalomfelfogását Horváth János és Szekfü Gyula hatása alatt alakítja ki s külföldi inspirálói közül elsősorban a német Nádler jut eszünkbe, a másik előttünk fekvő új irodalomtörténet, *Szorb Antal* könyve inkább a modern francia irodalomkutatásból termékenyül meg, mikor a magyar fejlődésben azt keresi, ami minden európai nép irodalmában

közös, vagy legalább is rokonjelenség. Nagy ujsága abban áll, hogy ő az első, aki az egész magyar irodalomra alkalmazza ezt a szempontot. Előszavából idézem: »Első irodalomtörténetíróink feladata az volt, hogy megmutassák, hogy a magyarnak is van irodalma, abban az időben, mikor ezt sokan az országhatárokon belül is kétségbevonták. A követők buzgalma azután sokszor odáig ment, hogy elfelejtették, hogy más nemzetnek is van irodalma. . . Az ő előadásukban centrális szerep annak jutott, hogy miben különbözik Magyarország Európától, — mi azt mutatjuk meg, miben hasonlít hozzá.« De nem csak a franciáktól tanul, akik különben művészi stílusára is hatottak, széleskörű tájékozottsággal csaknem mindent felhasznál, amit a haladó magyar és külföldi irodalomtudomány a mai napig felvetett s ami nálunk, az egészen szoros értelemben vett szakköröktől eltekintve, alig ismeretes. Széleskörű érdeklődése már önmagában is megkülönbözteti Farkas Gyula módszerétől. Stúdiumának anyaga nem az irodalmi élet: mindent meg akar világitani, ami felfogása szerint a mű megértéséhez szükséges. A bevezető sorokban azok, akik az újabb irodalomszemléletet nem látják világosan, megbízható eligazítást kapnak. Igen nagy előnye, hogy részletesen beszámol szempontjairól, legérdekesebb és legmeglepőbb része pedig a korszakalkotás. Gyökeresen elveti az ismeretes és a közönség tudatába is teljesen beidegződött történeti szempontokat, az egyes korokat nem a nevezetes csatavesztésektől vagy békekötésektől számítja, hanem azokról az osztályokról nevezi el, amelyek szellemük bélyegét akkor az irodalomra rányomták. Ez a felosztás kétségtelenül jobb az előzőnél, de fel lehet vetni a kérdést, vajjon mi értelme volt az egyik irodalomkivüli szempontokból fakadó szempontot hasonló másikkal helyettesíteni? Szerb mondanivalója mindenesetre szervesen kapcsolódik bele ebbe a felosztásba, amely még sok termékeny vitára adhat alkalmat s amely a tanár számára még akkor is sok okulást hoz magával, ha nem akar az eddig tanítottakkal szakítani. Itt említjük meg, hogy Farkas Gyula előbb tárgyalt könyve is, ha nem olyan feltűnően, mint Szerb Antalé, szakít az eddig szokásos felosztással. Helyenkint (nyomatott, kéziratot irodalom, írásbeliség, szóbeliség) közelebb is áll ahhoz a követelményhez, hogy a felosztásban tiszta irodalmi szempontok érvényesüljenek. A két könyv között különben több rokonvonást találunk, különösen az irodalom szociológiai háttérének megvilágításában, de míg Farkas Gyula csak ebből az utóbbi szempontból nézi az irodalmat, illetve az irodalmi életet, Szerb Antalt inkább azoknak az eszméknek története érdekli, amelyek irodalmunkat mozgatták, mozgatják. Ez a felfogás azonban nem akadályozza meg abban, hogy különösen a nagyokról kitűnő íróportrékat adjon s mély lélektani beleéléssel közeledjék az író egyéniségéhez is. Ennek igazán csak örülhetünk, különösen akkor, ha tudjuk, hogy a szellemtörténet legkiválóbb képviselői is sokszor ép az ellenkezőjére hajlamosak. Az, hogy az irodalomtörténet kiket tart nagy írói egyéniségeknek, rendszerint változatlan, Szerb Antal sem fedez fel új zseniket és a már zseninek ismertek közül senki homlokáról sem tépi le a babért; újsága, eredetisége abban van, amit megért belőlük. Ez különböző korok különböző ízlése szerint változó. Amint a nemzeti klasszicizmus ízlésén felnövekedett generáció Petőfihez, Aranyhoz és követőikhez fordult legszívesebben s úgy érezte, bennük önmagára talál, sőt az előző korok költőit, mint

pl. Vörösmartyt, Csokonait, Balassit is rajtuk keresztül tudta csak megközelíteni, úgy Szerb Antal, kinek első könyvélményeiben már Ady is, úgy hisszük, jelentős helyet foglalt el, elsősorban a romantikus jellegű írókat érti meg, érzi át, különösen magával ragadó az a néhány oldal, melyet Vörösmartyról ír: irodalomtörténetírásunk legszebb lapjai közé tartozik. Jókairól természetesen megértőbben ír, mint előzői s a nemzeti klasszicizmus-hoz is gyakran a romantikán keresztül közeledik; attitűdje tehát épp ellenkező, mint az előző iskoláé. Nagy íróink közül legkevésbé talán Petőfit érti meg, tulajdonképen nem is értékélését, szempontjait kifogásoljuk, hanem szerencsétlenül alkalmazott szellemeskedéseit és kissé cinikus hangját. Meg nem értése különben természetes jelenség, az irodalom s így az irodalomtörténész ideáljai, mint említettük, korok szerint változnak. Nem véletlen, hogy egy mai fiatal irodalomtörténetíró nem Beöthy Zsolt, hanem Toldy Ferenc lelkivilágához áll közelebb. Az új német irodalomkutatók szívesen hangsúlyozzák is azokat a szubjektív kapcsolatokat, amelyek érdeklődésünket a romantika felé sodorják s mi sem csodalkozunk azon, hogy Szerb Antal Ady után nem elég megértő a biedermeier-realizmus fejlődésével szemben. Általában azonban objektív akar és tud lenni, amit legjobban talán az bizonyít, hogy a jelenkori irodalomról csak általános áttekintést nyújt. A könyvet célszerűen alkalmazott jegyzetanyag kíséri, amely az írók rövid, valóban csak elkerülhetetlenül szükséges életrajza mellett szintén rövid bibliográfiát is ad. Csupán a legfontosabb szövegkiadásokra utal, az írókról szóló irodalmat pedig úgy állítja össze, hogy az elavult munkákra nem hivatkozik. Ezt a szelekciót, melyre különösen a tanároknak már rég szükségük volt, a régebbi munkák rovására csak egy két helyen túlozza. Hibái, (melyeknek részletes tárgyalása e helyen nem indokolt) sokoldalúságából következnek. A még aránylag fiatal magyar szellem-történeti kutatás nem rendelkezik annyi részletkutatással, hogy egy ilyen keresztmetzetű szintézist minden téren biztossá tehetne. A szintézis elvégzése azonban még sem volt fölösleges munka, szerzője munkaközben is sok részletkérdést oldott meg és még több, eddig megoldatlan problémát vázolt fel. Különösen stilustörténeti szempontból érzünk helyenként hiányokat, az előbb mondottakat (részletkutatás hiánya) talán ez bizonyítja legjobban, hiszen előző munkáiban ilyenirányú képességeiről sokszor bizonyosságot adott. Munkája azonban így is a legelsőek közé emeli és a szépíró lépten-nyomon eláruló stílusa a közönség szélesebb rétegeit is visszahódíthatja az igazi irodalomnak. A tanárokat pedig ismételtelen figyelmezteti arra a soha elégszer nem hangsúlyozható szempontra, hogy a tanítás, de különösen az irodalom tanítása elsősorban stílus kérdése, művészet.

(*Dr. Kratochfill-Baróti Dezső*)

Hugo Krack: Zeichne mit deinen Schülern Geschichtskarten. Ein Beitrag zum arbeitsschulgemässen Geschichtsunterricht. Georg Westermann, Braunschweig é. n. 38 l. Ára fűzve 1.40 M.

A történettanítás ma már nem képzelhető el rajzolás nélkül. Azonban a rajzok kivételére nézve még nem alakultak ki egységes elvek; még csak a kezdet kezdetén vagyunk. A szerző nagyon egyszerű és mégis igen szem-